

[Deutsche Welle, 25.3.2017:](#) 25η Μαρτίου 1944. Οι Εβραίοι των Ιωαννίνων ξεκινούν το ταξίδι τους για το Άουσβιτς. Ανάλογη τύχη είχαν και 46.000 Εβραίοι της Θεσσαλονίκης. Ποια τύχη είχαν όμως οι γερμανοί διοικητές, που ήταν υπεύθυνοι για την εξόντωση;

Τα ξημερώματα της 25ης Μαρτίου 1944 γερμανοί στρατιώτες και έλληνες χωροφύλακες έβγαλαν με τη βία από τα σπίτια τους τους Εβραίους κατοίκους των Ιωαννίνων και τους ανάγκασαν να συγκεντρωθούν στην πλατεία Μαβίλη και στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο της πόλης. Μέσα σε λίγες ώρες οι έξι εβραϊκές συνοικίες των Ιωαννίνων είχαν εκκενωθεί. Την ίδια μέρα 1.725 γυναίκες, άνδρες και παιδιά μεταφέρθηκαν με φορτηγά στη Λάρισα και από εκεί ακολούθησαν τον δρόμο για το Άουσβιτς.

Στη Θεσσαλονίκη, ήδη τον Ιούλιο του 1942, οι άνδρες Εβραίοι αναγκάστηκαν να συγκεντρωθούν κάτω από τον καυτό ήλιο στην πλατεία Ελευθερίας για να καταγραφούν από τις γερμανικές αρχές. Λίγες ημέρες μετά 7.000 από τους Εβραίους της πόλης στάλθηκαν σε καταναγκαστικά έργα. Ακολούθησε ο εγκλεισμός του εβραϊκού πληθυσμού σε γκέτο και η εκτόπισή του στα ναζιστικά στρατόπεδα θανάτου από τον Μάρτιο μέχρι τον Αύγουστο του 1943. Μέσα σε λίγες εβδομάδες είχε εξοντωθεί η συντριπτική πλειοψηφία των σεφαραδιτών Εβραίων της Θεσσαλονίκης.

Ο μηχανισμός που έστησαν οι ναζί για τη σύλληψη και την εξόντωση των Εβραίων στην Ελλάδα και σε ολόκληρη την Ευρώπη ήταν περίπλοκος. Στην εφαρμογή της λεγόμενης «Τελικής Λύσης του εβραϊκού ζητήματος» συνέβαλαν ποικίλοι παράγοντες. Συμμέτοχοι ήταν πολλοί: από τους υψηλά ιστάμενους στη γερμανική διοίκηση μέχρι τους απλούς στρατιώτες, και από τους τοπικούς συνεργάτες των ναζί μέχρι τους ανώνυμους πολίτες, που λόγω της παθητικής τους στάσης διευκόλυναν το έργο των κατακτητών.

Σε πολλές περιπτώσεις έλληνες πολίτες κατέδωσαν Εβραίους ή τους εκβίασαν, εξαναγκάζοντάς τους να εξαγοράσουν την προστασία που τους παρείχαν, ενώ άλλοι δεν δίστασαν να οικειοποιηθούν τις περιουσίες τους. Ελάχιστοι από αυτούς τιμωρήθηκαν μετά την Απελευθέρωση. Στο μεταπολεμικό κράτος προείχε η τιμωρία των κομμουνιστών και όχι των δοσιλόγων. Οι τελευταίοι, άλλωστε, είχαν συμβάλει στη νίκη κατά του κομμουνισμού στον Εμφύλιο και είχαν περάσει έτσι από το στρατόπεδο των νικημένων σε εκείνο των νικητών.

Μία πολιτική δίκη

Τι συνέβη όμως με εκείνους που βρίσκονταν στην κορυφή της γερμανικής διοίκησης στην Ελλάδα την εποχή της εξόντωσης των Ελλήνων Εβραίων; Η περίπτωση του Μαξ Μέρτεν (βλ. μεγάλη φωτ. παραπάνω), που από τα τέλη Ιουλίου του 1942 έως τον Μάρτιο του 1944 υπηρετούσε ως σύμβουλος της γερμανικής διοίκησης στη Θεσσαλονίκη, υπήρξε η πιο γνωστή στην Ελλάδα και η πιο σκανδαλώδης. Η υπογραφή του Μέρτεν βρισκόταν στις διαταγές για την αποστολή των Εβραίων σε καταναγκαστικά έργα, για τη δήμευση των εβραϊκών περιουσιών καθώς και στο διάταγμα για τον εκτοπισμό του εβραϊκού πληθυσμού της πόλης.

Ο Μαξ Μέρτεν συνελήφθη στην Αθήνα το 1957 και δύο χρόνια αργότερα καταδικάστηκε από την ελληνική δικαιοσύνη σε 25 χρόνια κάθειρξη για τη συμμετοχή του στην εξόντωση του εβραϊκού πληθυσμού της Θεσσαλονίκης. Αμέσως μετά τη σύλληψή του η γερμανική κυβέρνηση είχε αρχίσει να ασκεί πιέσεις στην κυβέρνηση Καραμανλή για άμεση αποφυλάκισή του. Μία πιθανή καταδίκη του θα αποτελούσε άλλωστε προηγούμενο για την έναρξη αντίστοιχων διώξεων εγκληματιών πολέμου, γεγονός που η Βόννη ήθελε να αποφύγει.

Την ίδια εποχή η Αθήνα προχωρούσε σε διαπραγματεύσεις με τη Βόννη για οικονομική στήριξη εκ μέρους της Ομοσπονδιακής Γερμανίας προς την Ελλάδα και για εκτεταμένες γερμανικές επενδύσεις. Παράλληλα η ελληνική βουλή ψήφιζε νόμο για την αναβολή των διώξεων εναντίον των γερμανών εγκληματιών πολέμου και την απελευθέρωση των καταδικασθέντων για εγκλήματα πολέμου στην Ελλάδα.

Τελικά ο Μαξ Μέρτεν καταδικάστηκε για τις 13 από τις συνολικά 20 κατηγορίες που του είχαν απαγγελθεί. Το δικαστήριο τον απάλλαξε από την κατηγορία για άμεση συμμετοχή στην εξόντωση του εβραϊκού πληθυσμού της Θεσσαλονίκης. Τελικά η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε την έκδοση του Μέρτεν στη Γερμανία λίγες ημέρες μετά την καταδίκη του. Ωστόσο στην πατρίδα του δεν ήρθε αντιμέτωπος με τις δικαστικές αρχές. Επέστρεψε στην κανονική του ζωή στην Ομοσπονδιακή Γερμανία, όπου αναμίχθηκε μάλιστα στην πολιτική στο πλευρό του μετέπειτα ομοσπονδιακού προέδρου Γκούσταβ Χάινεμαν. Για την περίοδο που πέρασε στις ελληνικές φυλακές έλαβε αποζημίωση από το γερμανικό κράτος.

Η απροθυμία της δικαιοσύνης

Η περίπτωση Μέρτεν, ωστόσο, δεν υπήρξε μοναδική. Οι λεπτομερείς έρευνες του Κρίστοφ Σμινκ-Γκουστάβους, καθηγητή Ιστορίας του Δικαίου στο Πανεπιστήμιο της Βρέμης, φώτισαν την περίπτωση του Βάλτερ Μπλούμε, ο οποίος υπηρετούσε στην Ελλάδα από τον Αύγουστο του 1943 ως διοικητής της Γερμανικής Ασφάλειας στην Αθήνα.

Ο Μπλούμε καταδικάστηκε σε θάνατο το 1948 στη Νυρεμβέργη για τη συμμετοχή του σε μαζικές ανθρωποκτονίες στη Σοβιετική Ένωση. Ωστόσο, η ποινή του μετατράπηκε σε ισόβια, ενώ το 1953 του απονεμήθηκε χάρη. Οι εισαγγελικές έρευνες τη δεκαετία του 1960 στη Γερμανία, όταν άνοιξε εκ νέου η υπόθεσή του, έδειξαν ότι ο Μπλούμε ήταν επίσης υπεύθυνος για την εξόντωση των Εβραίων από την Αθήνα, τα Ιωάννινα, την Κέρκυρα, τη Ρόδο και την Κω.

Ωστόσο οι γερμανικές δικαστικές αρχές φάνηκαν απρόθυμες να τιμωρήσουν τον Μπλούμε. Ύστερα από διαρκείς αναβολές και ανακρίσεις, στις οποίες ο κατηγορούμενος υποστήριξε μάλιστα ότι προέβαλε αντίσταση στο ναζιστικό καθεστώς, ο Μπλούμε απαλλάχτηκε τελικά από την ποινική δίωξη. Το ίδιο συνέβη και με τον συνεργάτη του Φρίντριχ Λίνεμαν.

Σύμφωνα με το σκεπτικό του εισαγγελέα, «οι κύριοι αυτουργοί των εκτοπισμών των Εβραίων –δηλαδή ο Χίτλερ, ο Χίμλερ και ο Άιχμαν– πληρούσαν την πραγματική υπόσταση της ανθρωποκτονίας». Ως εκ τούτου οι κατηγορούμενοι Μπλούμε και Λίνεμαν, οι οποίοι δεν υπήρξαν κύριοι αυτουργοί, έπρεπε «να απαλλαγούν από την ποινική δίωξη για νομικούς λόγους». Αυτή υπήρξε άλλωστε και η στρατηγική της υπεράσπισης του Μέρτεν, σύμφωνα με την οποία η ευθύνη για την εξόντωση των Εβραίων της Ευρώπης βάρυνε αποκλειστικά και μόνο την ανώτερη ναζιστική ιεραρχία.

Δημήτρης Ελευθεράκης